Prof. Dr. Osman Turan'a Armağan

HAZIRLAYANLAR
ALİ BİRİNCİ
YUNUS EMRE KALELİ

KETEBE

ISBN: 978-625-8159-54-7
© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 779

İnceleme

Yayın Yönetmeni
Furkan Çalışkan

Dizi Editörü
Yusuf Genç

Yayıma Hazırlayan
Seçil Alten

Düzelti
Kübra Şimşek

Kapak
Harun Tan

Mizanpaj
Serap Şahin

1. BASKI

Ekim 2022
İstanbul

Ketebe Yayınları
Sertifika No. 49619
Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2
Topkapı 34010 İstanbul
Tel: 212 612 29 30
e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt
Matsis Matbaa Hizmetleri
San. ve Tic. Ltd. Şti
Sertifika No: 40421
Tevfik Bey Mah. Dr. Ali Demir Cad.
No: 51 Sefaköy Küçükçekmece / İstanbul
Tel: 212 624 21 11

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ye aittir. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

PROF. DR. HALİL İNALCIK İLE PROF. DR. OSMAN TURAN ÜZERİNE KONUŞMA:

TÜRKİYE'DE TARİHÇİLİK VE OSMAN TURAN[1]

Prof. Dr. Halil İnalcık

Ali BİRİNCİ ve Bülent ARI: Osman TURAN ve Türkiye'de tarih eğitimi üzerine neler söylersiniz?

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Atatürk 1935'te, tarih tezine güç ve meşruluk kazandırmak için daha doğrusu ilmî bir temele oturtmak için bir fakülte kurdu Ankara'da. Bu fakülte bir edebiyat fakültesi değildi. Tarih tezlerini incelemek ve okutmak için özel nitelikte bir fakülteydi. Ondan üç dört sene önce Tarih Kurumu kurulmuştu.

Atatürk, tarihe neden bu kadar önem veriyordu? Tarihe bu kadar önem vermesinin sebebi şudur: O, yarattığı kurtardığı Türk milletini gerçekten bir millet hâline getirmek, ümmet duygusu yerine millî bilinci getirmek, onun millî tarihini inceleyerek ona millî benlik kazandırmak istiyordu. Yani, millî devletin kurulması demek, her şeyden evvel milletin, daha doğrusu halkın bir millet hâline dönüşmesi esasına bağlıydı. Onun için tarihe o kadar önem veriyordu.

1 Ali Birinci, *Osman Turan,* Alternatif Yayınları, s. 9-25; bu konuşma 14 Ekim 2001'de Ali Birinci ve Bülent Arı tarafından yapılmış, metin tekrar Prof. Dr. Halil İnalcık tarafından tashih edilmiştir.

Devletin eğitim siyasetini tespit eden Talim ve Terbiye Heyeti gençlere, gelecek nesillere laik bir eğitim sistemi vermek, öbür taraftan millî benliği güçlendirmek ödevini yüklendi.

Fakülte, bugünkü Evkaf binasında açıldı. Odaları ona göre düzenlendi. Dünyanın her tarafından kitaplar getirildi. Ayrıca, o zaman bir talih eseri, Hitler'in şerrinden kaçan Alman profesörlerini de bu fakülteye davet ettiler. O zamanın Yüksek Tedrisat Genel Müdürü çok uğraştı. Onun himmetiyle Avrupa'daki fakülteler seviyesinde bir fakülte olarak oluştu.

Fakültede tarih çağlara göre üç bölüme ayrılıyordu: "Eski Çağ Tarihi", "Orta Çağ Tarihi", "Yeni Çağ Tarihi". Ben, Yeni Çağ Tarihi'ne girdim, Osman Turan Orta Çağ Tarihi'ne girdi.

Ayrıca Sinoloji, Hindoloji, Latince, Akad, Sümer, Hitit, Antropoloji, Hungaroloji bölümleri açıldı. Niçin Hungaroloji? Çünkü Türk tarihinin en eski devirlerini Orta Asya'dan başlayarak ve Türk dili filolojisini en iyi araştıran milletlerden birisi Macarlardır. Kendileri de Avrasya'dan gelen bir kavim olduğu için. Macar yayınlarından oluşmuş mükemmel bir kütüphane kuruldu. Tarih Bölümü Seminer Kütüphanesi'ne, Avrupa'dan en yeni en mühim eserler getirilmiş. Fransızcam, okuyacak kadar iyiydi. Fransız tarihçiliğiyle bu seminer kitaplığında tanıştım.

Demek istiyorum ki biz o çevrede Türk ve Alman hocalar, o güzel kütüphanelerle, yatılı olarak gece gündüz çalışarak orada yetişme imkânını bulduk.

Fakülteye 40 genç yatılı olarak alındı ve bunun için o yaz bir imtihan açıldı. Tabiî, Atatürk'ün kurduğu fakülteye girmek bir imtiyaz, bir ayrıcalık. İstanbul'da ve Ankara'da yüzlerce kişi bu imtihana girdi yatılı olmak için.

Benim için bir handikap vardı; 6 senelik Muallim Mektebi mezunuydum. Allah rahmet eylesin, Afet İnan, öğretmen okulundan olduğundan Atatürk'e demiş ki: "Onlara da şans verelim, bu imtihana girsinler, kazanırlarsa okusunlar."

O yaz gece gündüz o dört ciltlik devlet tarih kitaplarını hatmettik. Faik Reşit Bey, yayın işleri müdürüydü Eğitim Bakanlığı'nda. Bilirsiniz, benden çok yaşlı o. İmtihan kâğıtlarını onun bulunduğu bir komite okumuş. O 40 kişi arasında, Tahsin Özgüç, Kemal Balkan, Nermin Aygen. Sonradan her biri profesör olarak rektör olarak, dekan olarak Türkiye'ye büyük hizmet yapmış uzmanlar olarak yetiştiler her birisi.

Bu 40 kişi dışında, Muallim Mektebi'nden mezun olup da yüksek tahsil yapamayan birçok yaşlı zevat; Aziz Berker, kütüphaneler genel müdürü, Faik Reşit Unat, onlar da fakülteye geldiler.

Osman Turan bu ilk imtihanla giren 40 kişi içindeydi. Mehmet Altay Köymen, Mustafa Akdağ bir sene sonra geldiler fakülteye. Biz ilk 40 kişi Vakıflar

binasında yatılıyız. 40'lardan, Tahsin Özgüç 12 sene sonra Ankara Üniversitesi Rektörü oldu. Tahsin, dünyaca tanınmış bir arkeolog oldu. Benim takip ettiğim Alman profesörler arasında yalnız beşerî coğrafya hocası Herbert Louis vardı, sonra Almanya'da ordinaryüs olmuş.

Biz genel tarih bilgisi almak için diğer bölümlere de devam ederdik. Aynı zamanda, o zaman Millet Meclisi'nde milletvekili olan Şemseddin Günaltay, Fuad Köprülü; ayrıca müsaade edildi geldiler. Hikmet Bayur, "Hint Tarihi", Şemseddin Günaltay Bey "Eski Türk Tarihi", Fuad Köprülü "Orta Çağ Tarihi" okutuyorlardı.

Bu şekilde Türkiye'nin en tanınmış tarihçileri ve Alman profesörlerle mükemmel bir kadro kuruldu. Atatürk'ün özel ilgisi olduğu için çok imtiyazlı öğrenciler olarak yetiştik. Yani bize her şey sağlanmıştı.

Allah'ın lütfu, ben o sene yani o yaz o imtihan açılmasaydı ve oraya girmeseydim bir Halil İnalcık olmazdı, bir Osman Turan olmazdı, bir Tahsin Özgüç olmazdı. Hâdiselerin şevkiyle o imkâna kavuştuk. Ata'nın ilgisi, gözleri altında çalışıldı. Orada biz, hepimiz Türk tarihinin, millî tarihin erleri gibi bir cephe, millî cepheyi geliştirmek için gece gündüz çalışıyoruz. Böyle bir çevre içinde yetiştik.

Bunu genel olarak size anlatmak istedim. Ta ki Osman Turan nasıl bir çevreye geldi, nasıl ayrıcalıklı bir grup içinde anlaşılsın.

"Atatürk'ün fakültesi açılıyor, sen de imtihana gir!" diye beni teşvik eden Sadri Maksudî Arsal idi. Sadri Bey bana Sinoloji tavsiye etti. "Türk tarihinin derinliklerine girmek istiyorsan Çince öğren, Sinoloji öğren!" dedi. Ben o zaman düşündüm taşındım, yani Sinoloji yapmak için evvelâ semboller, işaretler, en aşağı 2000 işaret ezberleyeceksiniz falan. Beni sarmadı, ben daha çok entelektüel bir konu istiyordum.

İkincisi, Türk tarihinin büyük devri Osmanlı Devri'dir. Gerçi o zaman Osmanlı pek benimsenmiyordu. Osmanlı padişahları müstebit, Türklüğü ezmiş, Türklüğe sırtını çevirmiş bir hanedan olarak algılanıyordu o zaman. Ona rağmen ben Osmanlı Tarihi'ni seçtim.

Osman Turan'ı nasıl tanıdık?

Osman Turan ve Mehmet Altay Köymen, Orta Çağ Türk-İslâm Tarihi'ni seçtiler. Ve sonra bu ikisi Türk-İslâm sentezi fikrini ilk ortaya atanlardır. Osman Turan, Trabzon Lisesi'nden mezun idi.

BİRİNCİ ve ARI: İki sene orada, bir sene Ankara Erkek Lisesi'nde okudu Hocam, son seneyi.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Evet.

O da kazanmış, Orta Çağ tarihini. Ben, yardımcı ders olarak Orta Çağ'ı almıştım. Aynı sınıfta, seminerlerde beraberiz. Zamanla tabiî çok yakın arkadaş olduk. Çok bilgili, çok okumuş biri olarak saygı kazandı. Bilgisiyle Orta Çağ hocası Fuad Köprülü'nün en yakın öğrencisi durumuna geldi. Meselâ, hoca sınıfa girdiği zaman hemen kapıya koşar, elinden çantasını alır, şapkasını alırdı. Eski, güzel Türk terbiyesi değil mi? Köprülü'nün gözde öğrencisi idi.

Fuad Köprülü derse pek hazırlanmazdı, hatta kendi yazdığı eserleri okuyup gelmezdi. Milletvekili, bin türlü işi vardı. Biraz genel şekilde konuşurdu. Bütün hocalar öyleydi. En hazırlıklı gelen Yusuf Hikmet Bayur'du. Çok iyi hazırlanırdı. Şemseddin Günaltay da Umumî Türk Tarihi anlatırdı.

Hepsine Allah rahmet etsin. Kendilerinden çok yararlandık. Osman Turan'la Mehmet Altay Köymen arasında, Fuad Bey'in has talebeleri olarak rekabet vardı.

Mehmet Altay Köymen, Orta Çağ tarihi için gerekli dilleri Farsçayı, Arapçayı daha esaslı bilirdi; Arapça derslerine girdi, Farsçası daha iyiydi. Mehmet Altay, kaynakları daha iyi okuyan, daha iyi anlayan; Osman Turan ise kendi zekâsına ve eski bilgilerine güvenerek pek kendisini yormayan, dile hazırlık safhasında biraz gevşek; bunu belirtmek istedim. Fakat ikisi de Orta Çağ Türk tarihinin, bilhassa Selçuklular tarihinin en ileri uzmanları oldular. İkisi de geniş kaynak bilgilerine sahiptiler. Onlar Fuad Köprülü'den tabiî istifade ediyorlar ama dediğim gibi Fuad Köprülü o zaman çok meşgul; derslerde pek umumî. İstanbul'da Mükrimin Halil'den çok istifade ettiler. İstanbul Üniversitesi hocalarından.

Asıl onların üstadı, kaynakları okurken onların büyük yardımcısı Necati Lugal'dı. Necati Lugal olmasa meselâ Osman, Farsça *Müsâmeretü'l-Ahbâr* kitabını neşredemezdi. Necati Lugal, Almanya'da Osmanlıca, Arapça, Farsça hocasıydı. DTCF'ye geldi. Büyük üstattı. Onu hoca olarak aramızda bulmak büyük talih eseriydi. Bütün bu gençlerin, bizlerin, Osman Turan, Köymen ve ondan sonra Şevkiye İnalcık, Tahsin Yazıcı kim aklınıza gelirse, Adnan Erzi, hepimiz Necati Lugal'ın dilbilgisinden yararlandık. Biz her birimiz, Necati Lugal olmasa esaslı bir şey yapamazdık. Orta Çağ kaynaklarına girmemiz Necati Lugal sayesinde olmuştur.

Osman Turan, meselâ Selçuk tarihine ait vesikalar peşinde, bu kaynakların tespitinde Mükrimin Halil, Fuad Köprülü yardımcı.

Seminerlerden bahsedeyim… Fuad Köprülü'nün bilgi aktarmaktan çok, araştırma inceleme metodu sahasında seminerleri çok faydalı oldu.

Onun tavsiyeleri, onun irşadı, "Böyle yapacaksınız, şöyle yapacaksınız!" gibi uyarıları ve seminer vazifelerini eleştirileri. Her birimiz seminerde vazife alıyorduk. Fuad Bey'in eleştirileri çok kıymetli olmuştur. Ve onun eserlerini, derslerden çok onun eserlerini okumakla yetiştik.

Bir hatıramı anlatayım. Osman Turan'ın ne kadar hocayı benimsediğini ve ne kadar kendine nihayetsiz bir güveni olduğunu gösteren bir olay. Osman'la arkadaşız. Aynı yatakhanede yattığımız oldu filan. Fakat bir huyu vardı, kendisini herkesin üstünde görmeye heveslenirdi. Meselâ Köymen'i küçümserdi. Bizleri küçümserdi. Yani büyük ağabey rolündeydi.

Seminerde bir hâdise oldu, size onu anlatayım. Şerif Baştav da sağ, ona sorarsanız o da hatırlar. Fuad Bey bana bir seminer vazifesi verdi. Timur üzerinde iki müellif, "Barthold ve Bouvat'ın, Timur üzerindeki çalışmalarını mukayese et!" dedi. Bouvat'ın eseri Fransızca idi. Seminerde tezi okudum. Üç müellif Timur'u nasıl incelemişler, tahlil ettim eleştirilerini. Fuad Bey'in çok hoşuna gitti ve seminerdeki arkadaşlara döndü dedi ki: "Bakınız! Hepinizden Halil'in bu vazifesi gibi vazife beklerim!" Osman dayanamadı: "Efendim, ne yapmış?" basılmış olan şeyleri okudu, bunlar malûm şeyler," dedi. "Barthold'un da üstünlüğü belli hepimiz için. Yani, neyi hazırlamış?" Osman'ın o huyu vardı, yani kendini çok yukardan görürdü.

Osman'la biz Londra'da bulunduk. 1949-1950'de. O zaman güzel bir kanun vardı. Asistanları dil öğrensin, görgüsü artsın diye bir sene harice gönderirlerdi. Fransa'ya, İngiltere'ye, Amerika'ya. Ben bir sene için gittim. Aynı tarihte Osman da geldi. Ben bir sene daha uzattırdım. Ama iki sene kalamadım Londra'nın havası yüzünden. Bir buçuk senede döndüm. İşte kızım da olmuştu o zaman.

Londra'daki hayatımızı anlatayım size… Osman'la bir maceradır. Osman'la aynı pansiyonda kalıyoruz Londra'da. "Emperor's Gate"te. Güzel bir muhittir. Eski aristokratların evlerini İkinci Dünya Harbi'nden sonra böyle pansiyon hâline getirmişler. Güzel bir binaydı.

BİRİNCİ ve ARI: Para yetiyor muydu Hocam, verdikleri para?

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Ooo! Çok..!

BİRİNCİ ve ARI: Çok cüzî bir para...

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Cüzî değil. Meselâ ben İngiltere'nin güneyinde bir sahil şehri vardır; tatillerde oralara gidebiliyordum. Bir ada vardır. Torqy diye. Keza oraya. İngiltere'nin de düşkün zamanı, harp sonrası. Haftada iki yumurta, yarım kilo et, şeker, her şey rasyona bağlı; şekeri böyle kasanın yanına koymuşlar, herkes bir tane alır, iki tane alamazsın. Ben iki tane almak isteyince elime vurdu, "Çek elini!" diye şekeri bıraktırdı bana.

BİRİNCİ ve ARI: İngiltere'de daha çok nasıl malzemeler topladı Hocam?

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Pek yakın bilmiyorum. Yazmalar üzerine çalıştı. Çalışma konusu, Selçuklu kaynaklarıydı. British Museum'da, yani Şark yazmalarıydı. Orada çalışıyordu daha çok. O benden önce döndü.

Evet, hem yakın arkadaşız; samimîydi yani, fakat arkadaşlık hukuku bilmezdi. Londra'da arkadaşlığımız iyi gitmedi.

Fuad Bey, Demokrat Parti'den milletvekili olmuş. Osman, evvelâ hocası için bir armağan kitabı çıkarmaya ön ayak oldu. Şimdi o armağan kitabına yazdığı ön sözü okuyun, daha çok kendisinden bahsediyor Osman. Fuad Bey'in büyük âlim olduğunu tahlil etmez, büyük âlim der ama neden büyük olduğunu anlatmaz. Adeta Fuad Bey'i sanki aynı seviyedeymiş gibi hatta kendisini daha üstün tutarak, Osman öyle bir hava içinde yazar.

BİRİNCİ ve ARI: Hocam, fakülteye alınmaması hususunda Faruk Sümer Hoca'nın büyük dahli var derler.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Nasıl? Hoca olarak alınmamasına mı?

BİRİNCİ ve ARI: Tekrar siyasetten sonra. Sizin o hususta söyleyebileceğiniz?

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Faruk'la da iyi geçinemezdi ama onu bilmiyorum. Herhâlde rolü olmuştur. Köymen'in de rolü olmuştur alınmamasına. Yani kendini sevdirmemiştir. Böyle yakın, sıcak bir ilişki kuramamıştır arkadaşlarıyla.

BİRİNCİ ve ARI: Hocam**,** Selçuklu tarihçiliğinde Osman Hoca'nın yeri hususunda sizin kanaatleriniz nedir?

Prof. Dr. Halil İNALCIK: En iyi tarihçi. Köymen'den daha iyi bence, şüphesiz.

BİRİNCİ ve ARI: Yani, dünyadaki Selçuklu tarihçiliğinde yeri ne?

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Yeri, en iyi tarihçi. Selçuklu tarihinde. Claude Cahen'i bile arkada bırakacak çalışmaları var onun...

BİRİNCİ ve ARI: Yani, bir numara diyebilir miyiz?

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Bir numara! Evet, bir numara diyebiliriz.

Fakat dediğim gibi meselâ eserlerinde Arapça ve Farsçaya tam hâkimiyeti olmadığı için çok da hata vardır. Köymen daha iyidir o bakımdan.

BİRİNCİ ve ARI: Peki, siyasete girişi hakkında sizin yorumunuz Hocam, 1954'te?

Prof. Dr. Halil İNALCIK: İşte hocası Demokrat Parti'ye girince, Fuad Bey'e yakınlığı dolayısıyla Demokrat Parti'den milletvekili oldu. Kaç? İki devre mi, iki devre oldu. Orada da kendini sevdiremedi. Adnan Menderes, Fuad Bey'in hatırı için tuttular. Fakat orada da büyük oynamak istedi. Bakan olmak istedi falan. Fakat iltifat etmediler, kendisini sevdiremedi.

Bir kere siyasette başarının ilk şartı hitabet sahibi olmaktır, hatip olmaktır. Osman Turan'ın konuşma Türkçesi çat pat Türkçe.

BİRİNCİ ve ARI: Konuşurken?

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Konuşurken evet. Tabiî… Türkçe yazması kuvvetli ama hatip olarak veyahut ders verirken böyle birinci sınıf bir hatip değildi.

BİRİNCİ ve ARI: Peki, Türkçe yazarken gerçekten akıcı, şairâne denecek kadar yer yer**...**

Prof. Dr. Halil İNALCIK: O kuvvetli tabiî. Yani çok okuyan, çok okumuş, çok sağlam bilgisi olan; ama böyle akıcı, rahat Türkçe konuşamazdı. Siyasette bu çok mühim, değil mi? Onun için büyük başarı gösteremedi konuşmalarında. Menderes'le arası açılıp da politika dışında kalınca Osman Turan'ı da aynı şekilde dışarıda bıraktılar.

Osman her yerde olduğu gibi fazla atılgan, ön safha geçmek isteyen bir karakterde. O bir tepki yaptı. Ondan sonra işte bu mevkufiyet devrinde neşriyatla, Selçuklu tarihiyle uğraştı, çeşitli kitaplar bastı. Karısının adı neydi?

BİRİNCİ ve ARI: Sâtıa Sultan.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Sâtıa Hanım Hanedan-ı Osmanîye'den. Bunları araştıracaksınız! Kimin? Reşad'ın torunu mu?

BİRİNCİ ve ARI: Yazdım Hocam.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Evet, oradan. Şimdi Osmanlı Hanedanı'na intisabı var ya, karısı dolayısıyla kitabının kapağının üzerine Osmanlı tuğrası koydu, Osmanlı tuğrası.

BİRİNCİ ve ARI: Talebeleriyle münasebetleri hakkında bir müşahedeniz var mı Hocam?

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Onu söyleyemiyorum, bilmiyorum yani.

BİRİNCİ ve ARI: Aynı anda imtihana girdiniz. Asistanlık imtihanı Hocam, hatırladığınız bir şeyler var mı?

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Evet evet.

BİRİNCİ ve ARI: Doçentliğiniz de aynı gün.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Tabiî onun doçentlik imtihanına nasıl girdiğini filan bilmiyorum. Ama meselâ benim girişim, o zaman ilmî yardımcı; asistan imtihanı yok da ilmî yardımcı seçimi için galiba aynı zamanda müracaat ettik ve ilk ilmî yardımcılardan olduk.

Meselâ benim rakibim vardı Kıbrıslı bir çocuk! Ezberci, böyle hâdiseleri ezberler. O daha cerbezeli falan. O seçilecekti, ben rakibiyim. Orada Fuad Bey'in büyük rolü var. Dekana, "İnalcık!" dedi. Biliyorsunuz, o seminer hâdisesi var, "İnalcık varken olmaz!" dedi ve beni empoze etti Erişilgil'e. Yani, akademik hayata girişimi Fuad Bey'e borçluyum. Tabiî, kendi sadık öğrencisi Osman'ı

da destekledi. Kendisi ikimizin de birisi Orta Çağ'da birisi Yeni Çağ'da iki tarihçinin yetişmesi yönünde, kariyere girmesinde Fuad Bey'in rolü var.

BİRİNCİ ve ARI: Bir de tez meselesinde de Osman Hoca'yla siz; 1941'de Osman Turan Türk üniversitelerinde yapılmış, ilk doktora tezinin sahibi oluyor.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: 1941'de mi o?

BİRİNCİ ve ARI: 1941'de. Siz ikinci, 1942. Tabiî siz o zaman 26 yaşındasınız. Osman Hoca olduğu zaman 27 yaşında. Siz daha gençsiniz, yani delikanlı yaşta. Aynı günde doçent oluyorsunuz 1943 sonbaharında.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Öyle mi?

BİRİNCİ ve ARI: Evet.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Onu bilmiyorum. Ama benim fakültedeki dosyadan çıkardığım tarihleri, yakında bir armağan çıkaracaklar, orada var.

BİRİNCİ ve ARI: 28 Aralık 1943 Hocam**,** tayininiz doçentliğe.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: İlmî yardımcılığa?..

BİRİNCİ ve ARI: Doçentliğe, 28 Aralık 1943.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Beraber...

BİRİNCİ ve ARI: Aynı gün.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Aynı gün... Evet, çabuk doçent olduk.

BİRİNCİ ve ARI: Hocam, vakit ayırdınız...

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Sâtıa Hanım'la ne zaman evlendi o?

BİRİNCİ ve ARI: 1956'da hocam.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Mebus olduktan sonra...

BİRİNCİ ve ARI: Olduktan sonra, 20 Aralık 1956 Hocam.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Tamam, şimdi Osman Turan'ın; Selçuklu tarihi, iktisadî tarih ve bu Selçuklu Devri'nden kalan vesikaların çıkarılması hususunda büyük hizmeti var. Onun Kafesoğlu ile de bir münazaası oldu. Eserleri ve ilmî şahsiyeti bakımından büyük bir kavga. "Selçuklular" maddesinde *İslâm Ansiklopedisi*'nde Osman Turan, "Benim buluşlarımı aynen aktardı." suçlamasında bulundu. O yüzden büyük skandal çıktı.

Kafesoğlu, Hungaroloji'den mezun. Macar ilmi iyi benimsenirse çok yararlıdır. Kafesoğlu çok milliyetçi bir arkadaş. Bir sözünü unutmam! Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nde dedi ki: "Türklük aleyhinde olan bir şeyi benimsemem

tarih yazarken." Yani, "İlimden önce benim için Türklük gelir." dedi. Ben tabiî hemen karşı çıktım. Hakikaten gerçeğe bağlılık, Türk tarihine bir hizmettir. Biz gerçeğe sadık kalırsak hem iddialarımız herkes tarafından, düşman tarafından okunabilir hem de Türk tarihinde yalana sapmak için hiçbir sebep yoktur. Tezine karşı çıktım. Fakat Kafesoğlu kıymetli bir ilim adamıdır. Bilhassa Türk tarihinin Orta Asya dönemini iyi bilir. Macar neşriyatı dolayısıyla iyi yetişmiştir. Bazı bakımlardan bazı konularda Osman Turan'dan ileridir.

Osman Turan, Selçuk vesikalarını yayınladı, çok önemlidir. Bilhassa, Osman Turan'ın *İslâm Ansiklopedisi*'ne yazdığı Selçuklu sultanları; Keykâvus, Keyhüsrev, Keykubad… Her birisi, ilmî; son söz... Ama o da İbrahim Kafesoğlu da bazı olumsuz durumları haklı göstermek için birtakım düzeltmelere, tartışmalara girmiştir. Efendim, işte kardeşlerini öldürttü falan ama şu sebepten gibi temize çıkarmaya çalışırlar.

BİRİNCİ ve ARI: Nizâm-ı âlem için, huzur için...

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Nizâm-ı âlem için değil de...

BİRİNCİ ve ARI: Devletin bütünlüğü için...

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Öyle, yani haklı göstermek için. Meselâ nihayet çirkin hâdiseleri de meselâ Alâeddin Keykubad. Büyük sultandı ama onun da hataları var. Meselâ bir defasında kızdı. Bütün ümerayı toptan ziyafete çağırdılar, katletti. Ondan sonra kendi gulamlarını kullandı, emirliklere getirdi. İşte onu haklı göstermek için böyle birtakım yollara tevessül etti. Tarihçilik değil hâdise neyse, onu olduğu gibi objektif bir şekilde ortaya koymak lâzım. Yani Osman Turan ile orada ayrılıyoruz. Okurken dikkat ediyorum, mesela mağlup oldu değil mi bir sultan? "İşte efendim, mağlup olmasının sebebi; başlangıçta galip gelmişti ama askerinin bir kısmı kaçtı," gibi temize çıkarmak gayreti, çabası vardı. Bu hiç doğru değil. Neden? O zaman bizim karşımızda Batı dünyası var, Batı dünyasının metotlarıyla tamamen objektif yazmak zorunda. Aksi hâlde çok kıymetli neticelere vardığınızda kabul ettiremezsiniz. Batı'nın metotlarıyla objektif bir biçimde yazmak lâzım ki bizim tarihimiz de büyük bir tarih, bir şey uydurmaya, bir şeyi müdafaa etmeye ihtiyacımız yok. Aksine Batılıların hatalarını düzeltmiş oluruz. Yani, "Her savaşta muhakkak galebe çaldık. Eğer mağlup olduysak, işte şu aksi sebepten dolayı," filan gibi. Böyle bir şey vardır. Mesela Ali Sevim ile [Erdoğan] Merçil'in çıkardığı *Selçuklu Devletleri Tarihi*'ni görmüşsünüzdür; orada da aynı şekilde savunma var. Yani menfi tarafları hiç kabul etmemek yanlış.

Vaktim olsa, Bizans'ın son devrini, tarihini yazmak istiyorum. Bizantinistler o kadar abartıyorlar ki daha 1333'te Orhan'ın haraçgüzarı oluyor Bizans İmparatoru.

Bizans tahtına kimin geleceğini Osmanlı Sultanı tayin ediyor. Seferlerinde askerle gelip Anadolu'da hizmete geliyor Manuel'i. Batı tarihçileri için "emperor" yani bir tekfur, "İstanbul Tekfuru" diyor bizim kaynaklarımız. Onun hizmetinde, Sultan Murad'ın hizmetinde Anadolu'ya geliyor, maiyetinde geliyor. Ama Bizans tarihi bunu hiçbir zaman kabul etmez. Meselâ İstanbul'un fethinde sözde son IX. Konstantin, surların üzerinde Türklere karşı savaşarak ölmüş, kahramanca! Bütün Bizans tarihlerinde var. Hâlbuki esas olan şudur: "Baktı ki Cenevizli komutan yaralanıp kaçtı, kale düşmek üzere, surlar düşmek üzere hemen sarayına gitti, tekfur sarayına. Oradan mücevher dolu kasaları aldılar kucaklarına, maiyetiyle Haliç'te bir gemi bekliyordu, o yokuştan inerken Haliç'teki bizim gemilerden azebler çıkıyordu, aynı yolda karşılaştılar. Kavga oldu, bizim azebler öldürdüler ve kasaları, mücevheratını da elinden aldılar. Yani imparator perişan bir hâlde kaçarken öldü. Bunu hiçbir Bizans tarihçisi yazmaz. "IX. Konstantin surlar üzerinde kahramanca çarpışarak..." diye yazarlar.

Ben bunu Tursun Bey'de gördüm. O zaman muhasarada bulunmuş. Sonra kırmızı pabuçlarından teşhis ettiler. Sokakta yatıyor... Ama benim objektif bir tarihçi olduğumu Batılı görürse, benim bu yazdığım şeyi sonunda kabul edecektir. Ama hadiseleri çeviren bir tarihçi olarak, kendi tarafına yontan bir tarihçi olarak tanınırsam, benim yazdığım hiçbir şeyi kabul etmezler. Anlatabiliyor muyum? Kafesoğlu'nda da Osman Turan'da da bu zaaf vardır. Bugün Merçil, Ali Sevim yazıyor. Onlarda da aynı hata var. Eğer onlar daha objektif bir tarih yazsalar, tercüme edilir kitapları. Bununla beraber, Selçuklu maddesini, Türkçe *İslâm Ansiklopedisi*'nde İngilizceye tercüme ettiler biliyor musunuz?

BİRİNCİ ve ARI: Kafesoğlu'nun mu?

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Evet, o!

BİRİNCİ ve ARI: O hususta siz bir kanaat belirtmiyorsunuz Hocam. Yani birkaç ay Osman Turan merhumun yazdığı madde İstanbul'da ansiklopedi bürosunda kalmış, oradan faydalanıldı. "Faydalanıldı" deseler ben razıyım, "yazı yazmayacağım" diyor Osman Turan. Ama oradan faydalanıldığını bile yazmamaları Osman Hoca'yı fazla sert tepkiye yöneltiyor.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Benim için de öyle, çalıyorlar! Batılılar. Hatta benim Türkiye'de meslektaşlarım çok şey çalıyorlar, referans vermiyorlar. Mesela bir ara Shaw'ın kitabı tercüme edildi ya! Onun meselâ Fatih Devri. Tam benim *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki "İkinci Mehmed" maddesinin tercümesidir. Fakat hiçbir referans vermez. Bunu bir Yunanlı, Shaw'ın düşmanı Yunanlı Vryonis fark etti ve bir risale yazdı.

BİRİNCİ ve ARI: Hocam, Osman Turan meselesinde, Osman Turan merhum sizin hiç yapmadığınız bir şeyi yaptı. Gazete ve mecmualarda, günlük

gazetelerde başmakaleler yazdı, çok fıkra yazdı. Onun bu tarafını siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

Prof. Dr. Halil İNALCIK: O gayet normal! Fuad Bey de yazdı. Demokrasi için koca bir cilt yazdı.

BİRİNCİ ve ARI: Siz hiç heveslenmediniz yalnız bu şeye...

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Heveslendim.

BİRİNCİ ve ARI: Ben, bir de sizin bu hususta ki kanaatinizi merak ediyorum.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: *Doğu-Batı* dergisinde gördünüz mü?

BİRİNCİ ve ARI: Evet.

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Orada ben günlük hâdiseleri tarih açısından yorumlamaya çalışarak yazıyorum.

BİRİNCİ ve ARI: Ama gazete yazısı, başmakale filan pek yazmadınız. Yani öyle bir hevesiniz olmadı mı?

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Gazeteciliğe merak etmedim. Bu da çok sıkıldığım için. Meselâ bu kriz dolayısıyla ben iki sene önce aynı şeylerle, "Devlet küçülsün!" diye yazdım. Bugün bas bas bağırıyorlar! "Devleti küçültelim, bakanları azaltalım!" diye. Meselâ milletvekillerini tenkit ettim. Ondan sonra bu araba meselesini, araba saltanatını; müsteşar muavinlerine kadar araba verildiğini söyledim. Sonra bu halktaki tüketimcilik merakını söyledim. Kendi maaşının beş misli israfa gidiyor. Devlet öyle savurgan... Bunların hepsini yazdım: "Biz krize gidiyoruz!" diye yazdım dört sene önce. Aynı şeyler. O zaman mesela birisi dikkat edip de tedbir alsaydı, krize belki hiç sürüklenmezdik.

Şimdi, "Ekonomi" sayısını çıkarıyoruz. *Doğu-Batı*'nın. En ileri ekonomistler yazılarını gönderdiler. Demirel'den de bir yazı istedim, o da verdi. Bu gelecek "Ekonomi" sayısını alın.

Şimdi ben, Türkiye'nin bu problemlerinden sıkıldığım için bu milletin bir ferdi olarak, bir aydın olarak uyarmak için uzlaşma istiyorum. Memleketimiz bugün iki kampa ayrılmıştır. Bu bizim için bir felakettir. Yani rahatsız oluyorum. Bu milletin bir ferdi olarak ve bir profesör olarak bunları söylemeliyim. Ben o zaman yani dört sene önce, felakete doğru gidiyoruz, gördüm; onu yazmalıydım. Kriz için de "Bu derinleşir." dedim. "Bu derinleşecek, çok müşkül şartlara düşeceğiz." diye bu sefer de yazdım. Fakat bizimkiler okumazlar, ciddiye almazlar.

Osman Turan da politikacıydı. Yani o da bir entellektüel olarak birçok siyasilerden daha iyi görüyordu. Çünkü ilim kafası var, bir bilgisi var, memleketini sever.

Altay Köymen ve Osman Turan "Türk-İslâm Sentezi" fikrinin temellerini attılar. Yani, bizim İslâmiyet'imiz, Türklere has bir İslâmiyet'tir! İran'ın veya Arap'ın İslâmiyet'i gibi değil. Onun için milletin kültürüne, benliğine mal olmuş olan İslâmiyet'i millî devlet sinesinde benimsemek lâzım ve bu uzlaşmaya karşı koymak doğru değil derler.

Türk milleti hem Türk'tür, milliyetçidir, hem de Müslümandır. Türk-İslâm sentezinin temellerini Osman Turan atmıştır.

BİRİNCİ ve ARI: Daha sonra *Türk-İslâm Sentezi* adıyla İbrahim Kafesoğlu'nun bir kitabı var Hocam. 1970'ten sonra yazdığı, *Türk-İslâm Sentezi* adıyla**.**

Prof. Dr. Halil İNALCIK: Kafesoğlu da var tabiî. Dediğim gibi bu üçü, Anadolu Türk devletinin; Selçuklularla başlıyor, onun tarihini, köklerini en iyi bilen insanlar olarak "Türk-İslâm Sentezi"nin ilhamcısı olan bilginlerdir hiç şüphesiz. Önemli bir fikrî, siyasî cereyan olarak devam etmekteler. Yani, tarihe bu yolla istikamet veren kafalardır. Kabul edeyim mi etmeyeyim mi o başka mesele.

Meselâ, Milliyetçi Hareket Partisi kuvvetle bu fikrin tesiri altındadır, etkisi altındadır. Kabul edersiniz etmezsiniz, o başka. Osman Turan'ın ben biraz karakteri ve özellikleri hakkında bazı şeyleri yakın arkadaşı olarak anlattım. İnşallah yanlış şeyler söylemedim.

BİRİNCİ ve ARI: Hocam, çok teşekkür ediyoruz, bize vakit ayırdınız.